

нашег космичког и људског станишта, аскезе и гозбе...⁴⁶⁹ Песнички говор Милана С. Димитријевића је укупност сваковрсних знања, искуства и појмова из којих се рађају и препорађају називи особина као и лирско семантичке одреднице васионских односа и релација.

Обратимо укратко пажњу Димитријевићевом певању о космичким ентитетима: звездама, сунцу, месецу, планети Марс, метеориту, њиховој поетској онтологији, симболици, као и појединим видовима експлицитне поетике у вези са тим. Наша намера није да исцрпимо све мотиве васељенске природе, већ да издвојимо оне који су нам се у датом моменту учинили важнијим.

Поетска слика неба у поезији Милана С. Димитријевића

Небо као поетски изазовни део свемира наткриљује стихове Милана С. Димитријевића. Оно је ту космичко-изражајна и лирско-имагинативна одредница која означава подручје недомашног, тек слућеног, незнаног, и емотивно неухватљивог света, духовног и етичког, астрономски сазнатљивог али и трансцендентног. Слика неба се код њега варира у веома различитим представама што су одраз космолошког као и општијег људског виђења и сазнања. Наш песник спаја небо и земљу, небеске звезде, очи и сазвежђа, а зеленим небом додирује сунце, док оно пева птићима, над нама. То поетско небо омогућује му да лирски сагледа трансцендентно и да га понесено мисли у стиховима.

Димитријевић, лирски осетљив за светлости неба што наткриљују Земљу, обликује своју песничку космогонију. Свестан тавнила, које је “у нама и око нас”, жељан је светлости и сјаја:

„И изнесоше пред нас светлост.
И би светлост.
И зађе светлост међу нас, али нас не виђаше“

У старословенској и српској митологији, коју је млади Димитријевић проучавао – небо је примарно означавало облачно небо, спојено са земљом. Њему је било знано да је у нашој старини небо замишљано као двоструко: горње, ведро и сјајно, и доње небо облака,⁴⁷⁰ па је то и доста успешно лирски уобличио.

У песми “Стајали смо на пропланку тишине“, изнели су нам најпре таму, па онда светлост, а затим “ветар вечности”, и најзад:

„Изнесоше пред нас земљу и воду
А небо је певало над нама

⁴⁶⁹ Проф. др Првослав Ралић, *Поезија која пати и радује се чуду космоса и људи*, предговор књизи М. С. Димитријевића *Песме*, Београд, 2003, стр. 6.

⁴⁷⁰ Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник*, Београд, 1970, стр. 209-210.

И топлим сребром сликало
Цветове на ливадама нашим.
И би Земља“.

Земља и вода су, према Емпедокловом учењу, основни градивни елементи, које је Димитријевић овде престиховао. А небо које је певало нека је врста лирске квинтесенције; оно је језгриште, упориште и суштаство; скуп свега онога што је најбитније, понајбоље уређено и саздано. Небески свод је, и према Димитријевићевом певању, осут дивотним сазвежђима и звездама са чаровито треперавом светлошћу које величанском правилношћу свога распореда сведоче о чудесној снази и красоти васионских сфера. Својим огромним пространством, невероватним обасјањем и необичним складом, небо узвишено пева подижући “душу човечју изнад природе земаљске”, како би рекао Ђуро Даничић.

Небо је, према наведеним стиховима, *сребром*, које је иначе у симболичкој вези са Месецом — „сликало цветове“. А цветови купастог облика су стедиште небеских активности и истовремено слика душевних врлина: Чистом светлошћу и сребром сликани цветови су на ливадама и пољима, која су лирска антитеза мрачном подземљу. “И би Земља”, скоро узвикује песник. Земља, као велика мајка, је у овим стиховима и универзални архетип родности, и симбол плодности и обнове.

“Изнесоше пред нас плодова свакојаких
И рујнога вина
И појаше жито у нама...”

Но, тек када пустише птице међу небеске сводове, развија песник Димитријевић слику даље: “пропевасмо, и никоше врбе у нама”. Песма неба, са птицама које су духови ваздуха, узлазак у етеричне просторе и ступање у више стање свести, спаја и потврђује певање и пропевање у бићу, заједно са ницањем апотропејских врба. У старој српској религији и митологији врбе имају врло угледно место, знао је песник Миодраг Павловић,⁴⁷¹ као и његов следбеник Милан С. Димитријевић. Наш астроном и песник посебно инсистира на врби и у наредном стиху (“И стадоше нас врбе пити и душом нашом капати”...), јер је врба зачарано дрво посвећено богињи Месеца. Она је, као кочоперна и бујна, постала магична шибљика — шибљика живота (Веселин Чајкановић);⁴⁷² а код словенских народа је чак и симбол напретка и подмлађивања.

Након овог мелодичног певања, слављења неба и узлета птице међу сводове, у песми *Свитање*, такође се причују угодни звуци небеских сфера: будиш се... “а небо пева птићима у гнезду”(…) док боје свићу “у огледалу

⁴⁷¹ М. Павловић, *Огледи о народној и старој српској поезији*, СКЗ, Београд, 1993.

⁴⁷² В. Чајкановић, *Речник српских народних веровања о биљкама*, Сабрана дела, књ. 4, Београд, 1994, стр. 59-64.

срца”. Умилни тонови се разлежу, небо пева, чује се васељенска музика што је у складу са кретањем звезда, уз мешање мелодија (промена годишњих доба), и открива се својеврсни питагорејски лирски концерт.

У песничком свету и астрономско-научним погледима Димитријевића хроматологија има одговарајуће место, и углавом је у складу са постојећом традицијом, независно од нових продора који су се догодили захваљујући Кандинском, Хербину и другима. У појединим његовим стиховима небо је добило одређена колористичка означања што је повезано са космичким, делимично биолошким па и етичким симболизмом. При том основне бојене значајке су универзалнијег карактера, како у сазнајној тако и у онтолошкој, психолошкој и космогонијској равни.

“Кануло је небо плаво
Сунцем на небо зелено”.

Овде плава боја неба има симболичку вредност. Поглед тоне у небеску плавет и губи се у неухватљиви бескрај и безграничје. Небо плаво сачињено од нематеријалне прозирности и празнине ваздуха, кануло је Сунцем, том врховном васељенском моћи, на небо зелено - небески непрегледно зеленило и биље, живот, боје и лепоту.

И у другим Димитријевићевим песмама (*На развалинама града*) небо се зазелени,⁴⁷³ нарочито када човек испод раскошно разгранатог дрвета баци поглед навише, па се боја лишћа сједини и здружи са сунцем и плаветнилом. Песма *Дрво* лирски и симболички обједињује: звезде, небо, праскозорје, росу и слутњива свитања. То као да је неко особено васељенско дрво, можда нека врста Дрвета сазнања (“Зашто мрсиш звезде гранама својим — дрво?”). Гране се додирују са астралним сферама, па горњи део, чини се, симболизује дух и тело васељене, док је доњи у складу са вишеслојном природом човека и песника.

„Зашто зеленим небом сунце дарујеш — дрво?
Ил’ зриш на сунцопаду подневних тишина?
Мирисом давнина обавијено
Грлиш плаветнило крилом висина“.

Дрво у овој песми, и према традиционалној симболици, попут гаја, планине, камена — може само собом да оличава читаву васељену. Зелено, што је скоро подједнако удаљено од небески плаветног и од земаљски жућкастог, чини неку средњу величину и посредника између високог и ниског; према Гербранту, представља нешто умирујуће („подневне тишине“), освежавајуће чак; то је у много чему људска боја. Спајањем неба и земље

⁴⁷³ Занимљиво је да зелена боја у народној симболици означава *сазревање наде*; зелена страна је „страна срца“, што упућује на богато пулсирање живота, које у извесном смислу обележава дух оптимизма песника Димитријевића. — Ханс Бидерман, *Речник симбола*, Плато, Београд, 2004, стр. 448.

настаје мистична зелена боја, која истовремено комбинује хладну, плавичасту светлост интелекта с осећајном топлином жутог сунца те сажима у себи ученост, животну обнову и наду. Према речницима симбола, зелена боја „доживљава“ посебну почаст у књигама свете Хилдегард из Бингена, која понесесно пише о зеленилу и снази клијања, доводећи све то у везу са смарагдом. „Он настаје у цик зоре док Сунце излази (...) Сунце већ сија и биље тако пожудно упија зеленило као јагње млеко“.⁴⁷⁴

Са Димитријевићевим стиховима о небу преплићу се они о „последњим звездама“, „умрлим звездама“, сазвежђима, месецу, сунцу, астралној светлости... У том смислу најрепрезентативнија је песма *Ноћ под звездама* којом се завршава циклус *Огледало ока*. А у овом циклусу су, гледано у целини, понајвише „пропевали“ космички ентитети и изразила се њихова онтологија. Платани, који иначе фактички сежу до врха Милановог станишта, грле месец својим лиснатим рукама. Они су иначе својим стасом и растом моћни и величанствени, и у грчкој традицији симболизују ученост и зналаштво. Нашем песнику, великом љубитељу класичне старине, познато је да су се у древној Атини академске расправе водиле под једним платаном; зато он овде, преко лиснатих руку обнове, хоће да споји нешто од те учености са тренутком осећајног даровања месеца девојци.

У средишњем делу ове песме видимо како се „звезде гасе лагано“ у очима просјака што кркла умирући; док све то опет „звезде гледају с неба очима невидећим“. Наведени стихови носе у себи нешто од трансценденције, јер се ту у једној поетској равни, астрално додирује са земаљским, а у другој, звезде, чије гашење само по себи означава смрт, умиру у очима просјака. Очи пак, које имају и моћ интуитивног виђења, ту су невидеће.

„Крик давно умрле звезде још одјекује горе.
Безвременља своја искром, птицама небо нуди“.

Димитријевићев песнички свет неба пун је тајанства. Њиме се разлеже крик умрле звезде, која као да изражава вид нестајања што се одједном поново враћа, пошто ће се услед коначности брзине светлости, експлозивни крик њеног краја бесконачно ширити васионом. У магијском поимању крик, заједно са одјеком, као да представља начин продужавања у безвременље. А птице раскриљеним небом што им се нуди, чини се, у ваздуху пишу песму стварања која покреће животворне енергије.

Сазвежђа, у првом делу песме, „трепере мирно“, и нигдинама палацају огањем праискони, што је вид очишћења па можда и одуховљења. Сазвежђа, као именоване групе сјајних звезда, јављају се у алегоријском виду на крају песме:

„По сазвежђима пада киша времена нашег
И прича давне приче у ноћима потоњим“

⁴⁷⁴ Исто, стр. 448

Киша времена овде оличава силазак небеских утицаја, као и вид духовног откривења кроз приповести, и то у прекосмогонијским ноћима. А лирска слика неба, као дела универзума, наглашено је присутна у Милановом певању.

Лирски трептаји звезда

Мало је Димитријевићевих песама у којима не затрепери звезда, не огласи се неки свемирски ентитет, или не „заживи“ неко васионско биће. Звезде су му симбол вечног и постојаног, далеког и бескрајног; оне су извор светлости и анђеоски гласник чаробне лепоте највиших досега и *духовне* премоћи, као зрачни титрај наде у препотопском мраку, сукоб и сусретиште поетско-етеричног и материјалног.

У традиционалној симболици звезде су превасходно оличење „Иштар или Венере, као Зорњаче и Вечерњаче“.⁴⁷⁵ Такав смисао имају и у појединим песама Милана С. Димитријевића. Међутим, у подужој песми *Икар*, „бакарне звезде“ су и симбол прекомерних тежњи и трагичног узлета у висине; он је својеврсна митска персонификација душевног живота и заносног узмаха у више небеске сфере. Икар је, у Димитријевићевом певању, оваплоћење духовног ослобађања од стега и ограничења материје; он оличава прелазак из једне онтолошке равни у другу, и то у моменту када је „у кули заноћило оловно небо“. То тешко оловно небо је, у алхемијском смислу, нека врста тегобног „болесног“ стања метала; у космичком: олово је метал планете Сатурн.⁴⁷⁶ У духовном и онтолошком смислу: оловно небо је и један вид непрозирне телесне свести, а ми додајемо и непрепорођеног предикарског стања које ипак може бити предмет преображавања и трансформација. То и такво небо хладноћом је „прекрило храстове и звезде“.⁴⁷⁷ Храстови су овде амблем богова неба, док су звезде знамење вечности и премоћи.

У завршној строфи читамо како су бакарни споменици усковитлали „бакарне звезде на небу боје ноћи“. Бакарне звезде и тавнина ноћи два су вида Димитријевићеве песничке и васељенске стварности. На усковитланим бакарним споменицима застала је „звезда стајаћица“, обраћа се он овде астролошким, краљевским звездама.⁴⁷⁸ И ту у певању о Икару:

„Звезде се преко куле премећу
А очне дупље их не виде“.⁴⁷⁹

⁴⁷⁵ Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, стр. 201.

⁴⁷⁶ Исто, стр. 118.

⁴⁷⁷ М. С. Димитријевић, *Песме*, стр. 34.

⁴⁷⁸ У астрологији то су углавном четири највеће звезде, које су и биле најважније у вавилонском календару: „Алдебаран, главна звезда у сазвежђу Бика, *Чуварица истока*; *Regulus*, из сазвежђа Лава, *Чуварица севера*; *Antares*, језгро сазвежђа Шкорпиона, *Чуварица запада*; и *Fomalhaut*, из Јужне Рибе, *Чуварица југа*“.

— Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола*, Загреб, 1987, стр. 816.

⁴⁷⁹ М. С. Димитријевић, *Песме*, стр. 35.